

ПОДАТКИ І СПОРИ

Практика Верховного Суду у податкових спорах є однією з найяскравіших та найдинамічніших. Незважаючи на те, що кількість справ у цій категорії не зменшується (навпаки, з розвитком законодавства та зміною суспільних відносин з'являються нові категорії спорів), строки розгляду спорів в адміністративних судах пришвидшуються. Це, як відзначають наші коментатори, пов'язується з призначенням нових суддів до судів різних інстанцій.

Оскарження податкових повідомлень-рішень, бюджетне відшкодування податку на додану вартість та оскарження наказів на проведення податкових перевірок — саме так характеризують ТОП-3 категорій податкових спорів правники.

Серед тенденцій, на які звертають увагу наші коментатори, — поступовий відхід суду від паперових копій доказів на користь засвідчених належним чином електронних копій електронних доказів. Намагаються не відставати від тенденцій і контролюючі органи. Також юристи констатують позитивну тенденцію застосування Верховним Судом у своїх рішеннях практики Європейського суду з прав людини

Які підходи Європейського суду з прав людини щодо податкових питань національні суди застосовують найчастіше?

Анастасія ЛУШНЯК, юрист практики вирішення податкових спорів АО PwC Legal Україна

Ратифікувавши у 1997 році Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Перший протокол та протоколи № 2, № 4, № 7 та № 11 до Конвенції, Україна визнала юрисдикцію Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), тим самим забезпечивши можливість захисту порушених прав на міжнародному рівні. На сьогодні близько 20 % українців вважають, що найефективнішим захистом прав є саме звернення до ЄСПЛ. Це підтверджується тим, що станом на початок 2017 року 22,8 % (18 150) від усіх скарг, поданих до ЄСПЛ, становили скарги проти України. Проте і наші, українські, суди, приймаючи рішення, застосовують підходи ЄСПЛ. Зокрема, при вирішенні справ про порушення майнових прав національні суди доволі часто згадують рішення «Щокін проти України», «Серков проти України», «Колишній король Греції та інші проти Греції», «East/West Alliance Limited» проти України тощо. У цих рішеннях ЄСПЛ визначив три критерії, які треба оцінювати на предмет сумісності заходу втручання в право особи на мирне володіння майном із гарантіями статті 1 Першого протоколу до Конвенції, а саме: чи є втручання законним, чи переслідує воно «суспільний», «публічний» інтерес, чи є такий захід (втручання в право на мирне володіння майном) пропорційним визначеним цілям. ЄСПЛ констатує порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, якщо хоча б одного критерію не буде додержано (постанова ВС від 6 березня 2019 року у справі № 524/3375/13-а).

Європейський суд зазначає, що коли національне законодавство припускає неоднозначне або множинне тлумачення прав та обов'язків платників податків, національні органи зобов'язані застосувати підхід, який є найбільш сприятливим для платника податків. Тому суди при прийнятті рішень мають зважати на наявність колізій у законодавстві і трактувати їх на користь платників. Показовим є те, що з моменту початку функціонування нового ВС у реєстрі судових рішень наявні вже 431 постанова, в яких

ВС згадує рішення «Щокін проти України». А загалом постанов, в яких судді тим чи іншим чином згадали це рішення, — понад 4 тисячі.

Вирішуючи питання про відсутність бюджетних коштів як підстава для невиконання зобов'язань або звільнення від сплати судового збору, національні суди підтримують практику ЄСПЛ, що виражена у справі «Терем ЛТД, Четекін та Оліус проти України». Приймаючи рішення, суди зазначають, що відсутність бюджетних коштів, передбачених у видатках державного бюджету, не є підставою для звільнення від відповідальності за порушення зобов'язання або ж від обов'язку зі сплати судового збору (ухвала ВС у від 10 січня 2018 року у справі № 2а/2570/40/2011 та постанова ВС у справі від 5 квітня 2019 року № 809/248/18).

Розглядаючи спори, в яких порушується питання індивідуальної відповідальності платників податків, національні суди, керуючись рішеннями ЄСПЛ у справах «Бізнес Сепорт Сентре проти Болгарії» та «Булвес АД проти Болгарії», дотримуються позиції, що у разі невиконання контрагентом зобов'язання зі сплати податку до бюджету, відповідальність та негативні наслідки настає саме щодо цієї особи. Ця обставина не є підставою для позбавлення платника ПДВ права на його відшкодування у разі виконання платником податків усіх передбачених законом вимог для відшкодування ПДВ (постанова ВС від 28 серпня 2018 року у справі № 2а-7853/11/1470).

У своїх рішеннях ВС (у справах від 9 квітня 2019 року № 820/4125/16, від 26 лютого 2019 року № 804/12901/14), посилаючись на практику ЄСПЛ у справі «Компанія «Вестберга таксі Актіеболаг» та «Вуліч проти Швеції», звертає увагу на необхідність покладення обов'язку доказування на податковий орган, що цілком відповідає положенням статті 77 КАС України.

Можемо простежити прогресивну тенденцію використання ВС у своїх рішеннях практики ЄСПЛ. Залишається сподіватися, що ВС дотримуватиметься проєвропейського курсу і надалі, а місцеві та апеляційні суди — частіше керуватимуться практикою ЄСПЛ при прийнятті рішень.

РЕКЛАМА

SHOWCASE YOUR LAW FIRM

Які тенденції податкових спорів спостерігаються у національних судах?

Жанна БРАЖНИК, керівник практики вирішення податкових спорів АО PwC Legal Україна, адвокат

Зважаючи на загальну тенденцію до прозорості та законослухняного вектора ведення бізнесу, необґрунтовані результати перевірок, так само як і безпідставне невиконання прямих обов'язків контролюючих органів зазвичай залишаються позаду вже після етапу адміністративного (досудового) оскарження. Вирішальними факторами цієї тенденції є здатність бізнесу чітко та виважено донести свою позицію до контролюючих органів та залучитись підтримкою неупереджених третіх осіб (посольство, Рада бізнес-омбудсмена, контрагенти, ЗМІ).

Таким чином, зазвичай на тривалу дистанцію судового оскарження виходять складні та неоднозначні справи, в яких Верховний Суд не сформував чіткої позиції, а також справи, що стосуються внесення змін до алгоритмів існуючих автоматизованих систем контролюючих органів (СЕА ПДВ, АС «Податковий блок»).

Переважає більшість справ, в яких позивач не вимагає відшкодування заподіяної контролюючими органами шкоди або скасування понад 960 500 грн визначених грошових зобов'язань з податків, зборів, штрафних санкцій, розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження (винятками є хоч і не матеріальні, але складні справи). Такий формат передбачає проведення судових засідань лише у разі, якщо суд вбачає необхідність у таких засіданнях. Також сторони справи, що розглядається у порядку спрощеного провадження, позбавлені права на звернення до ВС, адже для розгляду такої категорії справ законодавець передбачив лише один (апеляційний) етап оскарження. Решта справ слухаються в порядку загального позовного провадження, що передбачає проведення судом підготовчого провадження та розгляд справи по суті.

У силу вимог процесуального законодавства всі докази у справі мають бути надані суду разом із позовною заявою. Однак на практиці судді дуже часто йдуть назустріч сторонам та дозволяють подавати докази до початку слухання справи по суті. При цьому участь у судовому засіданні під час підготовчого провадження дасть змогу компанії почути рекомендації (очікування) конкретного судді щодо доказової бази у кожній конкретній справі, обговорити вже подані докази та отримати додатковий час для подання решти.

Суди поступово відходять від паперових копій доказів та зобов'язують сторони надавати належним чином засвідчені електронні копії електронних доказів. Варто відзначити, що і контролюючі органи переходять на обмін процесуальними документами з іншими сторонами у справі в електронному форматі. Враховуючи значну завантаженість адміністративних судів, до яких наразі надійшли і справи, пов'язані з виборчим процесом, після заслуховування сторін у справі судді воліють перейти до прийняття судових рішень у письмовому провадженні (без судових засідань; на підставі доказів, наявних у матеріалах справи). Сучасні технології дають змогу проаналізувати завантаженість конкретного судді та зрозуміти орієнтовні строки, що будуть об'єктивно необхідні для аналізу матеріалів справи та підготовки судового рішення (такий строк може бути більше року). Якщо ваша компанія впевнена в своїй позиції, якості її доведення в процесі розгляду справи та готова чекати рішення протягом тривалого строку, рекомендуємо погоджуватись на письмове провадження. В іншому випадку — сторони мають право наполягати на розгляді справи в судових засіданнях.

Якщо компанія не отримала справедливого, на її думку, рішення в національній системі судів, в її запасі залишаються ще звернення до Європейського суду з прав людини та/або Міжнародного центру з вирішення інвестиційних спорів, про що варто поговорити в окремій статті.

Як ви оцінюєте строки розгляду податкових спорів у різних інстанціях? Чи є тенденція до пришвидшення розгляду?

— податкова інформація, яка не ґрунтується на безпосередньому аналізі первинних документів, не є належним доказом у розумінні КАС України (постанова ВС від 27 березня 2018 року № 816/809/17);

— неможливість проведення зустрічної звірки не може довести наявності або відсутності реального проведення господарських операцій (постанова ВС від 5 червня 2018 року № 820/2706/14) та інші.

Прогресивним переглядом старої позиції ВСУ стало рішення від 12 лютого 2019 року № 826/7380/15, яким платникам податків повернули реальний механізм отримання бюджетного відшкодування, а саме — безпосереднє стягнення такої суми з Державного бюджету України за судовим рішенням.

Ще одним і доволі неочікуваним рішенням ВС стало підтвердження того факту, що критерії блокування податкових накладних, викладені в листі ДФС, не є нормативно-правовим

актом у розумінні статті 117 Конституції України, а відтак, не є джерелом права відповідно до статті 7 КАС України (рішення ВС від 2 квітня 2019 року №822/1878/18).

Як я оцінюю строки розгляду податкових спорів? Тенденція до пришвидшення спостерігається. Здебільшого це пов'язано з призначенням нових суддів до судів різних інстанцій, унаслідок чого навантаження на кожного суддю зменшується, що дає змогу якісніше розглядати спори та приймати рішення в строки, встановлені КАС України.

Разом із тим ситуація по місту Києву хоча і поліпшилась, проте шанси вкlastись у процесуальні строки доволі невеликі. Тим більше, достатньо частими є випадки процесуальних диверсій зі сторони опонентів або обставин, які не залежать від волі сторін (перебування судді в нарадчій кімнаті, здійснення розгляду колегією, затримка розгляду частини справ, унаслідок чого останні слухання, призначені на відповідний день, переносяться тощо).